

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1.ΓΕΝΙΚΑ

ΣΧΟΛΗ	ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ		
ΤΜΗΜΑ	Βιοϊατρικών Επιστημών		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟ		
ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	1011-1012	ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	1^ο
ΤΙΤΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	ΑΝΑΤΟΜΙΚΗ Ι		
ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ <i>σε περίπτωση που οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται σε διακριτά μέρη του μαθήματος π.χ. Διαλέξεις, Εργαστηριακές Ασκήσεις κ.λπ. Αν οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται ενιαία για το σύνολο του μαθήματος αναγράψτε τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας και το σύνολο των πιστωτικών μονάδων</i>		ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ
Διαλέξεις		3	7
Εργαστηριακές ασκήσεις		2	
ΤΥΠΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ <i>Υποβάθρου , Γενικών Γνώσεων, Επιστημονικής Περιοχής, Ανάπτυξης Δεξιοτήτων</i>	Γενικού Υποβάθρου		
ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ:	-		
ΓΛΩΣΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ και ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ:	Ελληνική		
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (URL)	https://eclass.teiath.gr/courses/TIE144/		

2.ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Περιγράφονται τα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος οι συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες καταλλήλου επιπέδου που θα αποκτήσουν οι φοιτητές μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος.

Συμβουλευτείτε το Παράρτημα Α

- Περιγραφή του Επιπέδου των Μαθησιακών Αποτελεσμάτων για κάθε ένα κύκλο σπουδών σύμφωνα με Πλαίσιο Προσόντων του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης
- Περιγραφικοί Δείκτες Επιπέδων 6, 7 & 8 του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων Διά Βίου Μάθησης

και Παράρτημα Β

• Περιληπτικός Οδηγός συγγραφής Μαθησιακών Αποτελεσμάτων

Με την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος ο/η φοιτητής/τρια θα είναι σε θέση να:

- Γνωρίζει τα βασικά και κρίσιμα χαρακτηριστικά της ανατομίας του μυοσκελετικού, καρδιαγγειακού και αναπνευστικού συστήματος ανθρώπινου σώματος και τις φυσιολογικές λειτουργίες του οργανισμού.
- Περιγράφει, να αναγνωρίζει και να επισημαίνει τις αντίστοιχες ανατομικές περιοχές με τα υποκείμενα όργανα και δομικά συστατικά τους.

Σκοπός του μαθήματος της Ανατομικής Ι είναι:

- Η μελέτη της τοπογραφίας, μορφολογίας και αδρής υφής του μυοσκελετικού συστήματος, και των οργάνων που αποτελούν το καρδιαγγειακό και αναπνευστικό σύστημα του ανθρώπου.
- Η απόκτηση της γνώσης της ανατομικής δομής του μυοσκελετικού συστήματος ανθρώπινου σώματος και η εξοικείωση με τα ανατομικά μέρη που απαρτίζουν το καρδιαγγειακό και το αναπνευστικό σύστημα.
- Το εργαστηριακό σκέλος συμπληρώνει τη θεωρία και βοηθά τους φοιτητές στην αναγνώριση της τοπογραφίας των ανατομικών περιοχών και των οργάνων όλων των συστημάτων
- **Θεωρία**

Το μάθημα αποτελεί το βασικό εισαγωγικό μάθημα στις έννοιες και τις θεμελιώδεις αρχές της επιστήμης της ανατομικής του ανθρώπινου σώματος και είναι θεμελιώδους σημασίας για την κατανόηση της φυσιολογίας και παθολογίας του ανθρώπου.

Η ύλη του μαθήματος στοχεύει στην εισαγωγή των φοιτητών στις βασικές έννοιες της δομής του κυττάρου και των ιστών, της μορφολογίας, της τοπογραφίας και της λειτουργίας των οργάνων και των επιμέρους συστημάτων του ανθρώπινου οργανισμού. Επίσης, παρέχει γνώσεις και δεξιότητες στο φοιτητή για να αναγνωρίζει, να διακρίνει και να περιγράφει τη θέση και τη μορφή βασικών ανατομικών δομών, οργάνων και συστημάτων του ανθρώπου και να προβαίνει στην ανίχνευση και κλινική εκτίμηση των ανατομικών αυτών περιοχών. Παράλληλα συμβάλλει στην εκμάθηση της ιατρικής ορολογίας και στη δημιουργία του επιστημονικού κώδικα επικοινωνίας των επαγγελματιών που ασχολούνται στο χώρο της υγείας.

Το μάθημα της Ανατομίας για εκπαιδευτικούς και μαθησιακούς λόγους χωρίζεται σε 2 αλληλοεξαρτώμενες ενότητες:

- Ανατομική Ι περιλαμβάνουσα την αδρή περιγραφή του μυοσκελετικού συστήματος και την λεπτομερή περιγραφή του καρδιαγγειακού και αναπνευστικού συστήματος
- Ανατομική ΙΙ περιλαμβάνουσα την αναλυτική περιγραφή των υπολοίπων οργανικών συστημάτων συμπεριλαμβανομένου και του ενδοκρινικού συστήματος, του νευρικού συστήματος, και των αισθητηρίων.

Εργαστήριο

Στο πλαίσιο του εργαστηριακού μέρους, οι φοιτητές εξοικειώνονται με τις τεχνικές εντοπισμού, αναγνώρισης και περιγραφής των οργάνων και των επιμέρους

συστημάτων του ανθρώπινου οργανισμού και αναπτύσσουν δεξιότητες κλινικής ανατομίας.

Γενικές Ικανότητες

Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές ικανότητες που πρέπει να έχει αποκτήσει ο πτυχιούχος (όπως αυτές αναγράφονται στο Παράρτημα Διπλώματος και παρατίθενται ακολούθως), σε ποιιά / ποιές από αυτές αποσκοπεί το μάθημα;

-Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών

-Προσαρμογή σε νέες καταστάσεις

-Λήψη αποφάσεων

-Αυτόνομη εργασία

-Ομαδική εργασία

-Εργασία σε διεθνές περιβάλλον

-Εργασία σε διεπιστημονικό

περιβάλλον

-Παραγωγή νέων ερευνητικών ιδεών

-Σχεδιασμός και διαχείριση έργων

-Σεβασμός στη διαφορετικότητα και στην πολυπολιτισμικότητα

-Σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον

-Επίδειξη κοινωνικής, επαγγελματικής και ηθικής υπευθυνότητας και ευαισθησίας σε θέματα φύλου

-Άσκηση κριτικής και αυτοκριτικής

-Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης

- Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών
- Αυτόνομη εργασία
- Ομαδική εργασία
- Εργασία σε διεπιστημονικό περιβάλλον
- Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης

3.ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Θεωρία

Αναλυτική περιγραφή του ανθρώπινου μυοσκελετικού συστήματος και των οργανικών συστημάτων που περιλαμβάνει το ανθρώπινο σώμα.

1. **Εισαγωγή** στην Ανατομική του ανθρώπου. Κύτταρο, ιστοί, όργανα, οργανικά συστήματα.
2. **Σκελετός κεφαλής**. Οστά εγκεφαλικού και προσωπικού (σπλαγχνικού) κρανίου. Κρανιακοί βόθροι . Παραρρίνιοι κόλποι.
3. **Σκελετός σπονδυλικής στήλης**. Αυχενικοί, θωρακικοί, οσφυϊκοί σπόνδυλοι. Κοινά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ιερό-κόκκυγας.
4. **Σκελετός θώρακος-Σκελετός πύελου**. Αναλυτική περιγραφή των οστών που σχηματίζουν την κοιλότητα του θώρακα και την πύελο. Νόθες και γνήσιες πλευρές-χαρακτηριστικά. Ανώνυμο οστό.
5. **Σκελετός πάνω άκρων**. Ωμοπλάτη, βραχιόνιο, κερκίδα, ωλένη, άκρα χείρα.
6. **Σκελετός κάτω άκρων**. Αναλυτική περιγραφή. Μηριαίο, επιγονατίδα, κνήμη, περόνη, άκρος πόδας.
7. **Είδη αρθρώσεων** (διάρθρωση-συνάρθρωση) και σύνδεσμοι του ανθρώπινου σκελετού.- Σύνδεσμοι των βασικών αρθρώσεων (κεφαλής, ώμου, γονάτου, ισχίου).

8. **Μύες της κεφαλής, τραχήλου, θώρακος, κοιλίας και ράχης.** Έκφυση – κατάφυση – νεύρωση – ενέργεια. Βασική γνώση των κυριότερων από αυτούς (π.χ. μασητήρες, μιμικοί, κύριοι και επικουρικοί αναπνευστικοί, κοιλιακοί, ωμοραχιαίοι, πλευροραχιαίοι).
9. **Μύες της πυέλου, περινέου, άνω και κάτω άκρων.** Έκφυση – κατάφυση – νεύρωση – ενέργεια. Βασική γνώση των κυριότερων από αυτούς (π.χ. δελτοειδής, βραχιόνιοι, , μηριαίοι, γαστροκνήμιος, γλουτιαίοι).
10. **Αναπνευστικό Σύστημα. I. Ανώτερο.** Όργανα του ανώτερου αναπνευστικού. Περιγραφή ρινικής κοιλότητας, φάρυγγα (μέρη), λάρυγγα, τραχείας (τμήματα του κάθε οργάνου, μοίρες, σύνδεσμοι, χόνδροι, αγγείωση, νεύρωση, ομάδες μυών).
11. **Αναπνευστικό Σύστημα. II. Κατώτερο.** Περιγραφή του βρογχικού δένδρου και των πνευμόνων (πύλες, λοβοί πνευμόνων, τελικά βρογχιόλια, κυψελίδες, υπεζωκότας – υπεζωκοτική κοιλότητα)
12. **Κυκλοφορικό Σύστημα. I. Καρδιά.** Αναλυτική περιγραφή της καρδιάς. Καρδιακές βαλβίδες, καρδιακά τμήματα, χιτώνες καρδιάς, στεφανιαία αγγεία. Μικρή και μεγάλη κυκλοφορία.
13. **Κυκλοφορικό Σύστημα. II. Αγγεία.** Δομή αρτηριών φλεβών τριχοειδών, Λεμφικό σύστημα, λεμφαγγεία. Οι κυριότερες αρτηρίες και φλέβες.

Εργαστήριο

Το **εργαστηριακό μέρος** του μαθήματος περιλαμβάνει επίδειξη τόσο του μυοσκελετικού συστήματος, σε ανθρώπινο σκελετό και σε μυοσκελετικά προπλάσματα, όσο και των βασικών ανατομικών περιοχών του ανθρώπινου σώματος, με τα οργανικά συστήματα που περιλαμβάνονται σε αυτά.

Παρουσίαση με προπλάσματα και διαφάνειες των εικόνων των οργάνων και των ανωτέρων συστημάτων. Απαραίτητη παράλληλα η χρήση ανατομικού άτλαντα για την μελέτη και την κατανόηση του μαθήματος της ανατομικής από τους φοιτητές.

Οι **εργαστηριακές ασκήσεις** πραγματοποιούνται σε εργαστήριο Ανατομίας-Ιστοπαθολογίας εξοπλισμένο με τα απαραίτητα μυϊκά προπλάσματα, σκελετούς, προπλάσματα οργάνων και πλήθος εικονογραφημένων χαρτών Ανατομίας και είναι πάνω στις παρακάτω ενότητες :

1. Εισαγωγή-Επίδειξη των προπλασμάτων του Εργαστηρίου (σκελετός, μυϊκός κορμός, κορμός με συναρμολογούμενα όργανα, όργανο ακοής, οφθαλμός, δέρμα, κάτω γνάθος, εγκέφαλος). Καθοδήγηση των σπουδαστών στον εργαστηριακό χώρο και στον τρόπο διεξαγωγής της εργαστηριακής άσκησης.
2. Επίδειξη των οστών του κρανίου (εγκεφαλικό-προσωπικό). Επίδειξη εγκεφαλικών βόθρων και οστών που τους σχηματίζουν, θόλου κρανίου κρανίου, ραφών. Επίδειξη των βασικών οστικών σημείων σε καθένα από τα οστά του.
3. Επίδειξη οστών κοιλότητας θώρακα, σπονδυλικής στήλης (Α1-Α7, Θ1-Θ12, Ο1-Ο5, ιερό οστό, κόκκυγας. Επίδειξη των κοινών χαρακτηριστικών όλων των σπονδύλων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε σειράς. Επίδειξη των 12 ζευγών πλευρών, διαχωρισμός αυτών σε γνήσιες και νόθες, επίδειξη στέρνου και οστικών σημείων αυτού.

4. Επίδειξη οστών βραχίονα, ωμικής ζώνης, πήχη, άκρας χείρας. Επίδειξη των βασικών οστικών σημείων σε καθένα από τα οστά των παραπάνω περιοχών. Επίδειξη οστών πυέλου, μηρού, κνήμης, άκρου πόδα. Επίδειξη των βασικών οστικών σημείων των οστών κάθε περιοχής.
5. Εισαγωγή στη Μυολογία. Επίδειξη μυών προσώπου-τραχήλου. Επίδειξη μυών θώρακα-ράχης-κοιλίας
6. Επίδειξη μυών ώμου-βραχίονα-πήχυ και άκρας χείρας. Επίδειξη μυών πυέλου-μηρού-κνήμης-άκρου πόδα.
7. Επίδειξη προπλάσματος καρδιάς. Διάνοιξη της καρδιάς και επίδειξη των κοιλοτήτων, βαλβίδων, χιτώνων. Επίδειξη των στεφανιαίων αγγείων και των μεγάλων αγγείων της καρδιάς.
8. Επίδειξη των βασικών εγκεφαλικών αγγείων, μεγάλων αγγείων τραχήλου, βασικών αγγείων θώρακα, κοιλίας, πάνω και κάτω άκρου.
9. Επίδειξη οργάνων αναπνευστικού συστήματος (φάρυγγας, λάρυγγας, τραχεία, βρόγχοι, πνεύμονες). Επίδειξη των βασικών ανατομικών σημείων του δεξιού και αριστερού πνεύμονα και του υπεζωκότα. Τοποθέτηση πνευμόνων στην κοιλότητα του θώρακα.
10. Επίδειξη των οργάνων του πεπτικού, ουροποιητικού και γεννητικού συστήματος στον άνδρα και τη γυναίκα
11. Επίδειξη προπλάσμάτων του εγκεφάλου και του νωτιαίου μυελού
12. Επίδειξη προπλάσμάτων του οφθαλμού και του αυτιού
13. Εργαστηριακές εξετάσεις Εξαμήνου. Προφορικός τρόπος ή γραπτός τρόπος σύμφωνα με την κρίση του διδάσκοντος.

4.ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

<p>ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ Πρόσωπο με πρόσωπο, Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ.λπ.</p>	<p>Στην αίθουσα διδασκαλίας η θεωρία και στην αίθουσα Ανατομίας-Ιστοπαθολογίας το εργαστήριο.</p>	
<p>ΧΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ Χρήση Τ.Π.Ε. στη Διδασκαλία, στην Εργαστηριακή Εκπαίδευση, στην Επικοινωνία με τους φοιτητές</p>	<p>Χρήση Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία και στην εργαστηριακή εκπαίδευση και χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και της ιστοσελίδας του Τμήματος για την επικοινωνία και την ενημέρωση των φοιτητών αντίστοιχα. Χρήση του e-class για την ανάρτηση και διακίνηση επιστημονικών άρθρων, οδηγιών, διαλέξεων, χρήσιμων συνδέσμων (links), ανατομικών εικόνων, ερωτηματολογίων, πληροφοριών για την παρακολούθηση συνεδρίων και σεμιναρίων σχετικών με το μάθημα, κλπ.</p>	
<p>ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ Περιγράφονται αναλυτικά ο τρόπος και μέθοδοι διδασκαλίας.</p>	<p>Δραστηριότητα Διαλέξεις-Εισηγήσεις με τη χρήση</p>	<p>Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου</p>

<p>Διαλέξεις, Σεμινάρια, Εργαστηριακή Άσκηση, Άσκηση Πεδίου, Μελέτη & ανάλυση Βιβλιογραφίας, Φροντιστήριο, Πρακτική (Τοποθέτηση), Κλινική Άσκηση, Καλλιτεχνικό Εργαστήριο, Διαδραστική Διδασκαλία, Εκπαιδευτικές Επισκέψεις, Εκπόνηση Μελέτης (project), Συγγραφή Εργασίας / Εργασιών, Καλλιτεχνική Δημιουργία κ.λπ.</p> <p>Αναγράφονται οι ώρες μελέτης του φοιτητή για κάθε μαθησιακή δραστηριότητα καθώς και οι ώρες μη καθοδηγούμενης μελέτης ώστε ο συνολικός φόρτος εργασίας σε επίπεδο εξαμήνου να αντιστοιχεί στα</p>	<p>ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ μέσων.</p>	
	<p>Εργαστηριακή Άσκηση.</p>	
	<p>Σύνολο Μαθήματος</p>	<p>180</p>
<p>ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ</p> <p>Περιγραφή της διαδικασίας αξιολόγησης</p> <p>Γλώσσα Αξιολόγησης, Μέθοδοι Αξιολόγησης, Διαμορφωτική ή Συμπερασματική, Δοκιμασία Πολλαπλής Επιλογής, Ερωτήσεις Σύντομης Απάντησης, Ερωτήσεις Ανάπτυξης Δοκιμίων, Επίλυση Προβλημάτων, Γραπτή Εργασία, Έκθεση / Αναφορά, Προφορική Εξέταση, Δημόσια Παρουσίαση, Εργαστηριακή Εργασία, Κλινική Εξέταση Ασθενούς, Καλλιτεχνική Ερμηνεία, Άλλη / Άλλες</p> <p>Αναφέρονται</p>	<p>Θεωρία</p> <p>Γραπτή τελική εξέταση που περιλαμβάνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ερωτήσεις Ανάπτυξης – Δοκιμασία Πολλαπλής Επιλογής – Ερωτήσεις Σύντομης Απάντησης – Προαιρετικές εργασίες στη διάρκεια του εξαμήνου ή εξετάσεις προόδου <p>Εργαστήριο</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Γραπτή/προφορική τελική εξέταση με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής 2. Εργαστηριακή Εργασία (προαιρετική) 	

αξιολόγησης και εάν και που είναι προσβάσιμα από τους φοιτητές.

5.ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΗ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Moore K.L. (2012) Κλινική Ανατομία 2η έκδοση, Broken Hill Publ. Ltd, Αθήνα
  2. Καμμάς Α. (2006) Μαθήματα Ανατομικής, Εκδόσεις Βήτα, Αθήνα.
  3. Jacob S. (2009) Ανατομική του ανθρώπου, Επιστ. Εκδ. Παρισιάνου, Αθήνα
  4. Hansen J.T., Lambert D.R. (2011) Netter's Ανατομία Ι: Βασική Κλινική Ανατομία, Broken Hill Publ. Ltd, Κύπρος
  5. Snell R. (2009) Κλινική Ανατομική. Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας, Αθήνα
  6. Faiz R., Moffat D. (2006) Anatomy at a Glance. 1st edition, Παριασιάνος Α.Ε. Αθήνα
  7. Putz R. and Pabst. Sobotta R. (2006) Atlas of Humana Anatomy, 2 Volume Set, 14th edition, Urban & Fisher.
  8. Putz R. and Pabst R (2010). Sobotta . Άτλας Ανατομικής του ανθρώπου, 22^η έκδοση, Παριασιάνος Α.Ε. Αθήνα Rohen, Johannes W. (2006) Έγχρωμος άτλας ανατομικής του ανθρώπου, Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, Αθήνα
  10. Drake, Richard L. (2006) Gray's Anatomy, Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, Αθήνα
  11. G. Agur A. (2010). Grant's Ανατομία 1st edition, BROKEN HILL PUBLISHERS LTD, Κύπρος
  12. Gilroy A.A. (2011). Προμηθέας ,Βασική Περιγραφική Ανατομική Δ: Βασικές Αρχές Περιγραφικής Ανατομικής. 1st edition, BROKEN HILL PUBLISHERS LTD, Κύπρος
  13. Παρασκευάς Γιώργος Κ. (2008). Ανατομία του ανθρώπου. 1st edition University Studio Press A.E., Θεσσαλονίκη
  14. F. Netter :Άτλας Ανατομίας του Ανθρώπου 6^η Αγγλική, 3^η Ελληνική έκδοση, Broken Hill Publishers, Λευκωσία 2016
- Συναφή επιστημονικά περιοδικά:
1. Clinical Anatomy, ISSN 08973906, USA
  2. Anatomical Science International, ISSN 14476959, UK
  3. Journal of Anatomy, ISSN 14697580, UK
  4. Artery Research, ISSN 18729312, Netherlands
  5. European Journal of Anatomy, ISSN 11364890, Spain
  6. Annals of Anatomy, ISSN 09409602, Germany
  7. Anatomy Research International, ISSN 20902743, Hindawi Publishing Corporation, UK
  8. Advances in Anatomy, ISSN 23566558, Hindawi Publishing Corporation, UK